

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Павло Богуцький

кандидат юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник Наукової лабораторії
права національної безпеки та військового права
Наукового центру правового забезпечення
інформаційної і національної безпеки
Науково-дослідного інституту інформатики і права
НАПрН України
(м. Київ, Україна)
pavlo—b@ukr.net

УДК 340.1

НЕЛІНІЙНА РАЦІОНАЛЬНІСТЬ СИСТЕМИ ПРАВА

Анотація. Система права постає у вигляді відкритого для соціального впливу, для соціальних комунікацій цілісного утворення, яке втрачає ознаки лінійності з тим, щоб досягти свого призначення, зберегти свою сутнісну основу, витoki якої у соціальних комунікаціях і морально-етичних, ціннісних нормативах, що мають здатність упорядковувати такі комунікації.

Метою статті є дослідження нелінійності системи права на основі застосування парадигми ризому, розкриття особливостей формування системи права внаслідок дії ризому, утворення міжгалузевих, комплексних спільностей та збереження системою права цілісності і рівноваги в умовах соціальної ентропії.

Феноменологія нелінійності системи права формує сутнісні ознаки, які виходять із загальних закономірностей правового розвитку та засновуються на концептуальному розумінні правової реальності. Системний підхід вимагає розкриття особливостей системи права з огляду на нелінійні та лінійні характеристики, які визначають її зміст і природу. Герменевтичні особливості нелінійної раціональності системи права визначили розкриття концептуальних ідей, їх розуміння і використання загальнотеоретичною юриспруденцією та галузевими юридичними науками. Важливими для розкриття проблеми нелінійності системи права, для визначення і характеристики ризому права є міждисциплінарний і синергетичний підходи.

Встановлено, що система права виявляє зміст права, проте не може передати всі особливості правової реальності. Водночас система права є одним із найбільш раціональних концептів аналітичної юриспруденції, який засновується на національній характеристиці, маючи відкриті та усталені зв'язки з наднаціональним, міжнародним правом.

Детермінантами системи права не є її внутрішні компоненти, оскільки соціальний зріз правових явищ засвідчує, що першоосновами їхнього утворення є соціальні та морально-етичні, ціннісні нормативи. Множинні варіанти утворення права та, насамперед, норм права, відсутність наперед визначеної заданості конкретного змісту права, множинність входів до правової реальності і множинність, багато-

© Павло Богуцький, 2018

варіантність проявів права у соціальному бутті, або ж багатоваріантність правопропозицій, що існують у правовій реальності, багатоваріантність правової конфігурації соціальних комунікацій засвідчують достовірність нелінійної раціональності системи права з використанням парадигми ризому.

Ризома права розглядається як сформоване на основі ідеї права поєднання соціальної та морально-етичної енергії, що містить ціннісні наративи, які віддаляють і наближують усвідомлену діяльність соціальних акторів до визначеної у соціальних комунікаціях мети, завдяки чому відбувається незалежний процес формування системи права, підтримання її у рівновазі.

Нелінійна раціональність системи права, розуміння змісту і призначення ризому права сприяють реалізації принципу верховенства права, розгортання якого за таких умов об'єднує, зміцнює індивідуальні та колективні дії соціальних акторів, формує безпекове середовище, зберігаючи єдність усього соціуму.

Ключові слова: система права; правова реальність; нелінійний підхід; соціальні комунікації; морально-етичні нормативи; цілісність права; правові спільності; ризома права.

Система права як об'єкт наукового дослідження є структурованим, логічно вивіреном утворенням, компоненти якого займають визначене місце і перебувають у постійному взаємозв'язку. Інституціонально-функціональна характеристика системи права не дає підстав сумніватися у єдності її структурних елементів. Стабільність, центрованість, цілісність системи права, взаємозалежність структурних елементів, якими розглядають галузі права, від фундаментальної галузі права, якою є конституційне право, стають очевидними. За таких обставин існують усі підстави стверджувати про лінійність системи права, а її детермінованість соціальними відносинами, які відіграють роль зовнішніх чинників, компенсується внутрішніми правовими засобами, сформованими на основі методів правового впливу на соціальні комунікації для досягнення визначеної та соціально обумовленої мети. Подібна наукова конструкція системи права є цілком прийнятною у межах лінійного підходу. Проте більш ретельне дослідження самої структури системи права виявляє наявність утворень права, які не збігаються із традиційно вирізненими у правових системах галузями та інститутами права. Такими системними утвореннями є міжгалузеві спільності, комплексні галузі права, правова природа яких упродовж тривалого часу залишається нерозкритою, не має переконливого наукового обґрунтування, що зумовлює певне конвенціональне вирішення висловлених у правовій науці достатньо аргументованих позицій. Очевидно, що пошуки відповіді на питання структурування системи права на міжгалузеві спільності, до яких належать, зокрема, комплексні галузі, міжгалузеві інститути, та, які не є традиційно сприйнятими у юриспруденції, оскільки виходять за межі

Павло Богущкий

класичного сприйняття, мають відбуватися на основі інших підходів і дослідницьких парадигм. Однією з таких постнекласичних дослідницьких парадигм, яка обґрунтовує нелінійну раціональність системи права, є парадигма ризому.

Вітчизняна загальнотеоретична юриспруденція демонструє суттєві зрушення, які відбулися в останні десятиліття стосовно дослідження системи права. Зазначена проблема знайшла відображення у працях багатьох учених, серед яких необхідно виокремити наукові розробки Н. Оніщенко, Л. Луць, О. Ющика, Є. Євграфової, Л. Удовики. Не оминули цієї важливої для теорії права теми П. Рабінович, М. Козюбра, Ю. Оборотов. Привертає увагу дослідників узагальнена наукова праця зазначеної тематики О. Петришина та С. Погребняка, які розглядають систему права як поліструктурну та багаторівневу, зосереджуються на її основних ознаках – єдності, узгодженості, диференціації та інтеграції, об'єктивності і суб'єктивності, стабільності та динамізмі¹.

У загальнотеоретичній юриспруденції достатньо обґрунтовано пропонується вирішувати проблему формування системи права з використанням концепту “правовий режим”, який поєднує предмет, метод і мету правового регулювання².

Натомість наукові розробки нелінійності системи права, незважаючи на визнання цієї проблеми, нині не досягли достатнього рівня наукових досліджень, а окремі позиції стосовно виходу у таких дослідженнях за межі лінійного підходу³ не дають змоги успішно вирішити зазначену наукову проблему.

Мета дослідження полягає у вивченні нелінійності системи права на основі застосування парадигми ризому, розкриття особливостей формування системи права внаслідок дії ризому, утворення міжгалузевих, комплексних спільностей та збереження системою права цілісності і рівноваги в умовах соціальної ентропії.

Світоглядне бачення нелінійності систем та особливостей їхнього розвитку зумовили використання філософських підходів і методів для розкриття проблеми нелінійності системи права. Феноменологія нелінійності системи права формує сутнісні ознаки, які впливають із загальних закономірностей правового розвитку та засновуються на концептуальному розумінні правової реальності. Системний підхід вимагає розкриття особливостей системи права з огляду на нелінійні та лінійні характеристики, які визначають її зміст і природу. У дослідницькій

¹ О Петришин та С Погребняк, ‘Система права: загальнотеоретична характеристика’ (2017) 5 Право України 10.

² П Богущкий, ‘Правовий режим: методологічні рівні дослідження’ (2013) 1-2 Право України 319.

³ Ю Оборотов та В Завальнюк та В Дудченко та інші, *Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія* (Оборотов Ю ред, Фенікс 2015) 375-380.

стратегії зазначеної проблеми методи аналізу та синтезу дають змогу розкрити особливі та загальні ознаки системи права, її компонентів, які підтверджують гіпотезу про ризому права не лише як світоглядну, а й наукову основу забезпечення нелінійності системи права. Герменевтичні особливості нелінійної раціональності системи права визначили розкриття концептуальних ідей, їх розуміння і використання загально-теоретичною юриспруденцією та галузевими юридичними науками. Важливими для розкриття проблеми нелінійності системи права, для визначення і характеристики ризиому права є міждисциплінарний і синергетичний підходи.

Питання, яке започатковує пізнавальний процес нелінійності системи права у напрямі досягнення визначеної мети і, яке є відправним для пізнання системи права загалом, полягає у тому, чи є, власне, система права відтворенням реально існуючого права? Правова реальність, за визначенням С. Максимова, поглинає усю енергію права як матеріальну, так і духовну, культурну, а також соціальну взаємодію⁴. Реальність існуючого права засновується на нескінченності його проявів у свідомості, у поведінкових актах людини, у рішеннях і діях, у правослухняній поведінці, у протистоянні права і неправа. За таких обставин система права постає утворенням, яке виявляє зміст права, наближає нас до розуміння його сутності, але не може передати всі особливості правової реальності та, власне, і не може мати таке на меті. Водночас система права є одним із найбільш раціональних концептів аналітичної юриспруденції, який тяжіє до національної характеристики, до виявлення національних ознак, навіть за умов відкритих та усталених зв'язків із наднаціональним, міжнародним правом.

Проте не існує жодних підстав стверджувати про закритість системи права, про обмеження, які змушують визначити певні орієнтири і показники, які не дозволяли б системі права та її компонентам зазнавати впливу численних зовнішніх факторів, серед яких соціальні фактори є визначальними.

Чи замислювалися ми над питанням про відправну точку права і про точку, яка засвідчує його кінець? Можемо стверджувати, що початкової точки права не існує, як і не існує кінцевого пункту, де право закінчується. Правова реальність не має точно визначених меж і не може їх мати, оскільки вона віддзеркалює упорядкований соціум із його нескінченними комунікативними зв'язками. Право поспішає за упорядкуванням таких комунікацій, воно виявляється там, де соціальна комунікація потребує нормативного оформлення, де індивідуальний, колективний або ж

⁴ С. Максимов, 'Правова доктрина: філософсько-правовий підхід' (2013) 9 Право України 52.

Павло Богущкий

загальний інтерес трансформується у мету, зрозумілу і важливу для соціального буття, для потреб і безпеки особи, соціальних утворень, якими є колективні суб'єкти і численні соціальні інститути. Насамкінець, право спонукає до появи державної організації суспільства, яка у подальшому продукує численні нормативи, які мають правову природу, а інколи виходять за межі правового змісту, втрачаючи сутність права.

Усі ці складні і неоднозначні процеси буття права, існування правової реальності рефлектуються свідомістю людини, проходять складний процес оцінювання і не менш складний процес антропологізації, який накладається на певні процедури правотворення. Рефлексія права не має чітких векторів, які наперед визначають належність до тих чи інших компонентів його системи. Відтак систему права з позицій соціального буття можливо розглядати достатньо умовним утворенням, яке перетворюється на науково обґрунтовану систему виключно внаслідок професійної рефлексії права або ж, по-іншому, внаслідок доктринальної діяльності щодо пізнання змісту права.

Система права, поєднуючи множинність свого значення і виявлення, постає у вигляді відкритого для соціального впливу, для соціальних комунікацій цілісного утворення, яке втрачає ознаки лінійності з тим, щоб досягти свого призначення, зберегти сутнісну основу, витoki якої, безумовно, містяться у соціальних комунікаціях і морально-етичних, ціннісних нормативах, які мають здатність упорядковувати такі комунікації. Важливим тут є встановлення першоджерела норми, яка утримує право, і на якій воно засновується. Традиційним у розумінні права залишається детермінація ціннісних нормативів права публічною владою, що орієнтує на його існування, яке є офіційним, тобто легітимізованим для соціальних комунікацій у визначених офіційних джерелах. За таких обставин питання лінійності системи права успішно вирішується і не потребує зайвих зусиль для обґрунтування інших позицій, які, утім, підтверджують відкритість системи права і її нелінійні характеристики, значно віддалені у багатьох випадках від офіційного права, яке до того ж здатне втрачати ознаки й властивості права через дію руйнівних чинників, до яких часто належать не лише деструктивні дії окремих індивідів або ж колективних суб'єктів, а й певні, цілком здавалося б, легітимні акти публічної влади.

Неофіційне право у багатьох випадках має характер очікування стосовно загального визнання, його обриси лише спонукають до розуміння нормативності та системності. Проте соціальний потенціал неофіційного права часто є більш ефективним у дії, ніж норми, які виходять від публічної влади і проходять складний шлях правотворення для подальшої

www.pravoua.com.ua

легітимізації. Очевидно, що неофіційне право зароджується у спілкуванні окремих груп індивідів, окремих суб'єктів у стані їхньої комунікації й необов'язково у таких випадках норми неофіційного права мають засновуватися на нормах офіційного права, проте обов'язковим є формування неофіційного права на основі загальних властивостей права з тим, щоб у співвідношенні з офіційним правом неофіційне право не втратило, а навпаки, затвердило свою здатність упорядковувати певного рівня комунікативні зв'язки. Отже, неофіційне право, існуючи не лише в межах системи національного права, привносить певну деструктивність до існуючої системи права, вимагає розширення компонентів системи права, або ж їхнього поєднання для забезпечення упорядкування комунікацій всередині тих чи інших соціальних груп. Зрештою, звернемося до прикладу – корпоративні відносини, які зазнають упорядкування нормами права різної галузевої належності і нормами неофіційного права, є свідченням зовнішнього впливу на систему права, де лінійність відсутня і є зайвою у визначенні природи правового упорядкування таких відносин. Корпоративне право є очевидним зразком нелінійної підсистеми, яка належить до системи національного права і потребує взаємодії з цією системою завдяки додатковості власних характеристик і властивостей, які виявляються необхідними для існуючої системи права.

Децентрованість є характерною для усіх утворень права, які забезпечують правове упорядкування тих соціальних комунікацій, що передбачають досягнення певної, визначеної поза галузевими компонентами системи права, мети. Такими утвореннями права є, звичайно, комплексні галузі та інститути права. Телеологічне значення комплексних галузей права змушує консолідувати або ж фрагментувати норми права за ознакою досягнення мети, а отже, використовувати норми, інститути або ж інші утворення права, якими можуть бути навіть субінститути, для упорядкування комунікацій, важливих у контексті визначеної соціальної мети. Прикладом комплексних галузей права, утворених внаслідок консолідації галузевих і міжгалузевих спільностей за ознакою мети, є природоохоронне право, право соціального забезпечення, військове право, інформаційне право, право національної безпеки та ін. Нелінійність систем кожної з названих або ж інших комплексних галузей права полягає в дисипативному стані, нерівноважність таких систем компенсується зовнішнім впливом соціальних комунікативних зв'язків, які орієнтують не лише індивідів, а й соціум загалом на досягнення певної важливої для усіх мети.

У цьому разі можливим і доречним є використання положень природничих наук і звернення до характеристик нелінійних фізичних систем,

заснованих на закономірностях збереження енергії та подолання внутрішньої ентропії з метою досягнення стану рівноваги. Правовий вплив на соціальні комунікації полягає у нейтралізації загроз виникнення та дії руйнівних для соціуму чинників і в цьому випадку лінійність і замкненість системи права з необхідністю матиме наслідком її руйнування через відсутність необхідних для стабілізації системи компонентів. Основоположні зміни детермінанти системи права, за умови її присутності саме всередині системи, з необхідністю призводять до деформації системи, до руйнування зв'язків між елементами системи, до неможливості виконання функцій інститутами та компонентами системи права або ж до суттєвого ускладнення виконання таких функцій.

Загальнотеоретична юриспруденція, використовуючи власний арсенал і науковий потенціал у поєднанні міждисциплінарних наукових практик, із використанням міждисциплінарного та синергетичного підходів, здійснюючи дослідження проблеми нелінійності системи права на межі світоглядного і наукового бачення, може обґрунтувати ефективні напрями протидії рушійним чинникам соціальної ентропії, які закладені у соціальній активності протилежних за своїм статусним походженням і визначеними цілями індивідуальних та колективних суб'єктів.

Розуміння і прогнозування нелінійних процесів у національній системі права багато в чому залежить від визначення характеру формування системи права. Пошуки і визначення детермінанти системи права є складним завданням, вирішення якого дає змогу дати відповідь на запитання стосовно нелінійних характеристик системи права загалом і його підсистем зокрема. При цьому важливим залишається встановлення взаємодії і взаємозалежності нелінійних та лінійних характеристик системи права.

Детермінанта системи права не може бути внутрішнім чинником, який призводить до утворення основи системи і дає змогу підтримувати систему права у стані рівноваги. Соціальний зріз правових явищ засвідчує першооснови їхнього утворення. Такими першоосновами виявляються соціальні та морально-етичні, ціннісні нормативи, які домінують у виникненні права та генералізують його розвиток у напрямі утворення системи. Натомість ми не можемо виокремити конкретні соціальні або ж морально-етичні, ціннісні нормативи, які призводять до виникнення права і формування його системи, оскільки таке обмеження є невиправданим ні в раціональному, ні у світоглядному сенсах. Тут варто звернутися до Кантівського розуміння ноуменального рівня реальності, який походить від духовної реальності, відповідає їй, і саме на духовній реальності будується етичне та релігійне життя людини, на чому зосереджу-

ються І. Пригожин та І. Стенгерс, обґрунтовуючи свою концепцію порядку з хаосу⁵.

Першоосновні нормативи, серед яких ноуменальний рівень реальності не може розглядатися другорядним, не мають постійно визначених чи заздалегідь запрограмованих форми і змісту, вони констатуються, виходячи із загальної необхідності появи, утворення норм права у конкретних соціальних комунікаціях. Крім того, соціальні та морально-етичні, ціннісні нормативи мають пройти певну рефлексію у поєднаній взаємодії соціальних акторів, свідомість яких сприймає і відображає соціальні та морально-етичні, ціннісні нормативи саме як норми права, як загальнообов'язкові правила поведінки. Зазначений складний соціальний процес, що за умов лінійного підходу ми називаємо пошуками детермінанти системи права, у застосуванні до характеристики нелінійності системи права очевидно має ризоматичний характер, який віддаляє від детермінанти системи права, заперечує її існування і по-іншому пояснює причини збереження системи права у численних випадках втрати рівноваги, у протистоянні ентропійним явищам.

Світоглядне значення ризоми у контексті пізнання права загалом та системи права зокрема залишається упродовж тривалого часу існування запропонованої Ж. Делезом і Ф. Гваттарі концепції ризоми, яка поєднує неформальні та формальні властивості, невитребуваною. Вказуючи на онтологічні особливості права як цілісності, Ю. Оборотов справедливо зауважив, що 'розгляд права як цілісності є перспективним з використанням для такого його розгляду поняття ризоми, яке якраз фіксує позаструктурний і нелінійний спосіб організації цілісності'⁶.

Саме розуміння множинності варіантів утворення права та, насамперед, норм права, відсутність наперед визначеної заданості конкретного змісту права, множинність входів до правової реальності і множинність, багатоваріантність проявів права у соціальному бутті, або ж багатоваріантність правопропозицій, що існують у правовій реальності, багатоваріантність правової конфігурації соціальних комунікацій, беззаперечно, доводять достовірність світоглядних поглядів на право через призму парадигми ризоми. Інша річ, що за такого підходу ми маємо остаточно визначитися з розумінням права і назавжди відійти від концепту правотворення як виключної діяльності публічної влади. Право, а отже, й система права, не можуть уявлятися продуктом діяльності будь-якого єдиного суб'єкта соціальної комунікації, якого б

⁵ И Пригожин и И Стенгерс, *Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой* (пер, Аршинов В и Климонтович Ю и Сачков Ю ред, Прогресс 1986) 135-6.

⁶ Оборотов та Завальнюк та Дудченко та інші (н 3) 15-6.

Павло Богуцький

значення статус такого суб'єкта не набував, і держава у цьому випадку не стає винятком.

Ризомність процесів, які відбуваються до формування системи права, у стані сформованості та функціональності системи права, а також у стані трансформації, змін системи права має свої особливості, які у багатьох випадках не підтверджують, а навпаки, заперечують ризоматичні характеристики індетермінованості системи права.

Ризома права є сформованим на основі ідеї права згустком, поєднанням соціальної та морально-етичної енергії, що містить ціннісні наративи, які віддаляють і наближують усвідомлену діяльність соціальних акторів до визначеної у соціальних комунікаціях мети. Вона виявляється віддаленою від детермінанти системи права настільки, наскільки це стає достатнім і необхідним для виникнення та успішного завершення процесів самоорганізації системи права. Постає рушійним чинником, який протистоїть не лише зовнішньому впливу на процес управління системою права, а й зводить нанівець будь-які спроби підпорядкування системи права в межах соціальних систем національного або ж наднаціонального рівнів. Завдяки багатоваріантності соціальних та морально-етичних поєднань ризома права здатна проявлятися у нескінченності форм і якостей на будь-якому рівні буття права. Заздалегідь визначеної ризоми права немає, вона існує як в умовах національного, так і в умовах наднаціонального права. Вона проявляється у межах певної правової системи, не є залежною від принципів, парадигм цієї правової системи, оскільки частково не відповідає визначеним правилам та вимогам формування правової системи.

Проте у сформованому стані ефект ризоми послаблюється до межі, яка є необхідною для збереження рівноваги системою права.

Ризома орієнтує національне право на незалежне системотворення, процес конкретизації права в умовах дії ризоми має достатньо вільний, незалежний від свідомої діяльності соціальних акторів характер.

Причому процес конкретизації права не варто розглядати через призму правозастосування. Ідеться насамперед про утворення системних фрагментів права внаслідок дії ризоми, що проявляється у виникненні необхідних для суб'єктів соціальної комунікації норм, у поєднанні норм у певні спільності завдяки визначенню мети, яку прагнуть досягти такі суб'єкти соціальної комунікації у процесі їхньої спільної діяльності. Саме на межі досягнення мети нелінійні та лінійні характеристики системи права можуть перетинатися, що не призводить до руйнівної дії. Навпаки, процес консолідації та фрагментації права за таких умов відбувається внаслідок численних горизонтальних зв'язків між нормами права чи між

www.pravoua.com.ua

групами норм, інститутами, галузями, спільностями тощо. Нелінійність системи права проявляється у реалізації внутрішнього змісту ризомикореневища, де норми права не перебувають у будь-якому підпорядкуванні та не потребують дії будь-яких соціальних акторів, а виникають та об'єднуються у спільності через соціальну комунікацію і внаслідок рефлексії стану та наслідків комунікації суб'єктами такої діяльності.

Безумовно, парадигма ризоми у контексті системотворення права дещо по-іншому характеризує взаємодію і взаємозалежність норм, інститутів, галузей національного права, лінійність системи якого підкреслює наявність не лише горизонтальних зв'язків, що є очевидним, а й чітко окреслених вертикальних зв'язків, а також залежність галузей права від конституційного права.

Ризомне бачення правового розвитку відповідає світоглядному баченню нелінійних систем. Варто погодитися з І. Снегірьовим, який вважає, що

<...> у нелінійній моделі розвитку акценти зміщуються з жорсткої детермінації на принципову стохастичність. Будучи найважливішим чинником і принципом у процесах світобудови, стохастичність вводить у наукове пізнання принцип індетермінізму. При цьому <...> нелінійний підхід не заперечує ролі порядку. Він враховує конструктивну роль хаосу. Фіксує руйнівну роль хаосу, нелінійна методологія і пов'язане з нею світобачення підкреслює і його творче начало, тим самим вирішуючи питання діалектично⁷.

Вказане положення має надзвичайну важливість для парадигми ризоми системи права, оскільки випадковість може стати перешкодою самому процесу формування та існування системи права. Проте такий висновок буде правильним лише для лінійного бачення системи. Ми не повинні ігнорувати очевидний факт належності права конкретним суб'єктам соціальної комунікації як певної соціальної якості таких суб'єктів, що переконливо показує французький філософ В. Декомб, стверджуючи про цілісність суб'єктивного права⁸.

Може видатися, що нелінійність системи права має додатковий характер, проте вона є обов'язковою і такою, що фактично забезпечує цілісність існування системи права. У цьому разі головним вбачається саме збереження цілісності системи, що на рівні класичного підходу не потребує особливого обґрунтування і не закликає до дискусії через розуміння нелінійних

⁷ І Снегірьов, 'Загальнонаукові основи нелінійного світорозуміння' [2015] 1(11) Філософія науки: традиції та інновації 94.

⁸ В Декомб, *Дополнение к субъекту: Исследование феномена действия от собственного лица* (Голованівська М пер, Нове літературне обозрение 2011) 456-8.

систем як дисипативних, здатних до розпаду і виділення окремих компонентів системи у самостійні системи або ж менш залежні підсистеми.

Нелінійний підхід демонструє, що дисипативність системи права є винятково вторинним явищем, оскільки ризома має здатність трансформуватися, змінювати форми виявлення, не руйнуючи вже сформованого середовища, або ж змінюючи таке середовище відповідно до нових соціальних і морально-етичних нормативів.

У нелінійних системах вертикальні зв'язки зазнають зміни, набувають ознак звичайних, індетермінантних зв'язків із перенесенням умов взаємодії та взаємозалежності у горизонтальну, позбавлену підпорядкованості, площину. Такий процес відбувається, зокрема, з конституційним правом, на чому варто особливо наголосити. Норми і положення конституції у нелінійних системах права постають певними нормами-принципами. Конституційні норми-принципи у перенесенні на соціальні та морально-етичні, ціннісні нормативи забезпечують ризому права соціальним і морально-етичним, ціннісним змістом, який орієнтується на ідею права і не може містити елементів, які суперечать їй. Ось чому конституційні норми-принципи є нормами прямої дії і підлягають безпосередньому застосуванню, що відповідає вимогам верховенства права.

Висновки. Таким чином, нелінійна раціональність системи права розкриває нові можливості пізнання системи права та її компонентів. Нелінійність затверджує ризому права як рушійну силу формування і розвитку системи права. Суспільні відносини або ж соціальні комунікації у поєднанні з морально-етичними нормативами спонукають до виникнення не лише норм права, а й певних системних спільностей, комплексних, міжгалузевих утворень, які виникають і наповнюють систему права, стають її компонентами та існують поряд із традиційними інститутами, галузями, підгалузями права. Нелінійні та лінійні ознаки системи права перетинаються на телеологічному рівні, при формуванні і досягненні визначеної суб'єктами соціальних комунікацій мети.

Нелінійність характеризує вільний розвиток системи права, в умовах якого завдяки властивостям ризоми стає неможливим підпорядкування системи права, обмежуються спроби її управління, що дає змогу забезпечити стабільність як системи права, так і її компонентів. Нелінійна раціональність системи права, розуміння змісту і призначення ризоми права дають можливість з усією повнотою розкрити важливість принципу верховенства права у соціальних комунікаціях, розгортання якого за таких умов об'єднує, зміцнює індивідуальні та колективні дії соціальних акторів, формує безпекове середовище, зберігаючи єдність усього соціуму на основі вимог права.

REFERENCES

Bibliography

Edited and translated books

1. Dekomb V, *Dopolnenie k sub"ektu: Issledovanie fenomena deystviya ot sobstvennogo litsa [Addendum to the Subject: Research of the Phenomenon of Action on Own Behalf]* (Golovanivskaya M per, Novoe literaturnoe obozrenie 2011) (in Russian).
2. Oborotov Yu ta Zavalniuk V ta Dudchenko V ta inshi, *Kreatyvni zahalnoteoretychni yurysprudentsii: monohrafiia [Creativity of General Theoretical Jurisprudence: Monograph]* (Oborotov Yu red, Feniks 2015) (in Ukrainian).
3. Prigozhin I i Stengers I, *Poryadok iz khaosa: Novyy dialog cheloveka s prirodoy [Order out of Chaos: New Dialogue of Man with Nature]* (per, Arshinov V i Klimontovich Yu i Sachkov Yu red, Progress 1986) (in Russian).

Journal articles

4. Bohutskyi P, 'Pravovyi rezhym: metodolohichni rivni doslidzhennia' ['Legal Regime: Methodological Levels of Research'] (2013) 1-2 Pravo Ukrainy 319 (in Ukrainian).
5. Maksymov S, 'Pravova doktryna: filosofsko-pravovyi pidkhid' ['Legal Doctrine: Philosophical and Legal Approach'] (2013) 9 Pravo Ukrainy 52 (in Ukrainian).
6. Petryshyn O ta Pohrebniak S, 'Systema prava: zahalnoteoretychna kharakterystyka' ['System of Law: General Theoretical Characterization'] (2017) 5 Pravo Ukrainy 10 (in Ukrainian).
7. Snehirov I, 'Zahalnonaukovi osnovy nelineinoho svitorozuminnia' ['General Scientific Basics of Nonlinear Understanding of the World'] [2015] 1(11) Filosofii nauky: tradytsii ta innovatsii 94 (in Ukrainian).

Pavlo Bohutskyi

NONLINEAR RATIONALITY OF THE SYSTEM OF LAW

ABSTRACT. The system of law exists as an integral formation which is open to social influence and social communications and which loses the linearity signs as a way to achieve its purpose, to preserve its intrinsic basis, its origins being in social communications and moral, ethical and value standards capable of streamlining such communications.

The purpose of the article is to study the nonlinearity of the system of law based on the use of the rhizome paradigm, the focus on the specifics of how the system of law is formed under the influence of rhizome, the set-up of inter-sectoral, complex common areas and the maintenance by the system of law of integrity and equilibrium in the context of social entropy.

The phenomenology of the system of law's nonlinearity forms the intrinsic features which ensue from general regularities of legal development and are underlain by the conceptual understanding of legal reality. According to the system approach, it is necessary to expound on the specifics of the system of law, with due regard for the nonlinear and linear characteristics which determine its contents and essence. The hermeneutic properties inherent in nonlinear rationality of the system of law facilitated the unveiling of conceptual ideas and their understanding and use by general theoretical jurisprudence

Павло Богуцький

and branch legal sciences. The interdisciplinary and synergetic approaches are important for expounding on the issue of nonlinearity of the system of law and for defining and characterizing the rhizome of law.

It is established that the system of law reveals the content of law but is unable to convey all of the specific aspects of legal reality. At the same time, the system of law is one of the most rational concepts of analytical jurisprudence which is based on the national characteristic, also having open and well-established links with supranational, international law.

The internal components of the system of law are not its determinants, since the social aspect of legal phenomena evidences that the cornerstones upon which they are formed are social and moral, ethical and value standards. Multiple options for set-up of law and, primarily, of standards of law, unavailability of predetermination of the specific content of law, multiple entries into legal reality and the multiplicity and multivariance of manifestations of law in social life, or the multiplicity of propositions of law existing in legal reality, and the multiplicity of legal configuration of social communications testify to the credibility of the system of law's nonlinear rationality with the use of the rhizome paradigm.

The rhizome of law is regarded as a merger of social, moral and ethical energy which is formed on the basis of the idea of law and comprises value narratives bringing the conscious activity of social actors further or nearer the goal defined in social communications, and this facilitates an independent process via which the system of law is formed and maintained in equilibrium.

Nonlinear rationality of the system of law, comprehension of the essence and purpose of the rhizome of law contribute to the implementation of the rule of law which expansion under such conditions unites, strengthens individual and collective actions of social actors and forms the security environment thus preserving the unity of entire society.

KEYWORDS: system of law; legal reality; nonlinear approach; social communications; moral and ethical standards; integrity of law; legal commonness; rhizome of law.